

ՀԵՍՃ ԱՌԺՈՂԿՈՄԱՑ

ՊՐՈՖ. Հ. ԳԱԲՐԻԵԼՅԱՆ

ԻՆՉՊԵՍ ՊԱՇՏՊԱՆԵԼ ԾԾԿԵՐ
ՅԵՐԵԽԱՆԵՐԻՆ
Ա Մ Ա Ռ Ա Յ Ի Ն Լ ՈՒ Ծ Ի Ց

Պ Ե Տ Ա Կ Ա Ն Հ Ր Ա Տ Ա Ր Ա Կ Զ ՈՒ Թ Յ ՈՒ Ն
Յ Ե Ր Ե Վ Ա Ն 1 9 3 7

31 JAN 2018

ՀԵՍՆ ԱՌԺՈՂԿՈՄԱՑ

616.34 - 053.2.

ՊՐՈՑ. Հ. ԳԱԲՐԻԵԼՅԱՆ

ԻՆՉՊԵՍ ՊԱՇՏՊԱՆԵԼ ԾԾԿԵՐ
ՅԵՐԵԽԱՆԵՐԻՆ
ԱՄԱՌԱՅԻՆ ԼՈՒԾԻՑ

Պատ. խմբ. բժ. Ա. ՂԱԶԱՐՅԱՆ
Տեխ. խմբ. 2. ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆ
Սրբազրիչ Ա. ԱՐԶԱԲԱՆՅԱՆ

1-369899

Գլավ. լիազոր Ա. 1188
Պատվեր 1316, թիվ 2000
Հրատ. 3922

Հանձնված է արտադրության 1 նոյեմբերի 1936 թ.
Ստորագրված է տպագրելու 2 դեկտեմբերի 1936 թ.

Պետհրատի տպարան, Յերևան, II Գնուկյանցի, 4

ԻՆՉՈՒԻ ՅԵՆ ԾԾԿԵՐ ՅԵՐԵՒԱՆԵՐԸ ՀԱՃԱԽ ՀԻՎԱՆԴԱՆՈՒՄ

Ծծկեր յերեխան քնքույշ է, անկայուն, նրա որգանիզմի դիմադրողականությունն աննշան է. նրա որգանների Փունկցիաները յենթակա լեն արագ և բուռն փոփոխությունների: Փոփոխություններ կրում են նրա բոլոր որգանները:

Մաշկն արագ խոցվում է: Անմաքրությունը, անհարմար ու կոշտ հագուստը նրա վրա առաջացնում է ցաներ, թեփոտում, մարմաջ, քոր, թաբախային բորբոքումներ (կայծոռիկներ — фурунклы):

Այդպես են նաև բերանի և շնչական ուղիների լորձաթաղանթները:

Յեթե մանուկն ապրում է վատ ոդում, ապա նրա դիմադրողականությունը նվազում է, բերանում կաթնախտ է (МОЛОЧНИЦА) առաջանում: Յեթե նրա ձեռքերը մաքուր չեն, լեթե նա կեղտոտ իրեր է դնում բերանը, ապա նրա բերանի լորձաթաղանթի վրա սկսվում են զանազան տեսակի այլ բորբոքումներ, որինաղ, ափտային, խոցային բորբոքումներ, վորոնք առաջացնում են տաքություն, առատ թքահոսություն, ցավեր ծծելու և խմելու ժամանակ:

Յեթե ծծկերի շրջապատում գրիպով հիվանդ կա,

ապա ամենից շուտ ծծկերն ե վարակվում, Յեթե նա չի սովորել մաքուր, թեկուզ և ցուրտ ողի, յեթե համապատասխան հագուստ չլինելու պատճառով նրա մաշկը չի ընտելացել արտաքին ջերմության փոփոխություններին, այդ դեպքում ամենաաննշան քամուց նա «մրսում», հիվանդանում ե:

Յեթե ծծկերը հիվանդանում ե շնչական ուղիների վերին մասերի՝ քթի, ըմպանի, կոկորդի կատառով, այդ դեպքում այդ կատառն արագորեն տարածվում ե դեպի ցած, հասնում ե բրոնքներին և բարդանալով թոքերի բորբոքում ե առաջացնում: Թոքերի բորբոքումը ծծկերների լուրջ հիվանդություններից մեկն ե. նա տալիս ե անուշի մահացություն:

Ձգալուսն են վոչ միայն ծծկերի մաշկը, նրա շնչական ուղիների լորձաթաղանթները, այլ և նրա ներվային սխտեմը, առանձնապես ուղեղի թաղանթները, վորոնց բորբոքումը մենինգիտ ե կոչում:

Ծծկերները հաճախ են հիվանդանում մենինգիտով: Յեթե նրանց մեջ արդեն տուբերկուլոզային վարակ կա, ապա վերջինս շատ դեպքերում, յերբ խախտվում ե ծծկերի որդանիղմի հավասարակշռությունը, տարածվում ե, հասնում թաղանթներին և տուբերկուլոզային մենինգիտ ե առաջացնում, այսինքն մի հիվանդություն, վորից վոչ մի փրկություն չկա, միշտ ել վերջանում ե մահով:

Կա և մենենգիտի մի այլ տեսակ՝ համաճարակային մենինգիտ, վորի հարուցիչներն են մենինգոկոկերը. դա տարափոխիկ հիվանդություն ե: Յեթե քաղաքում կամ շրջանում առաջացել ե համաճարակային մենինգիտ, այդ դեպքում մեծ թվով ծծկեր

յերեխաներ են հիվանդանում, կազմելով հիվանդացածների թվի $20\% - 40\%$ —ը:

ԻՆՁՈՒԻ ՅԵՆ ԾԾԿԵՐՆԵՐՆ ԱՌԱՆՁՆԱՊԵՍ ՅԵՆԹԱԿԱ ԼՈՒԾԻ

Ինչպես յերեխայի մաշկը, շնչական ուղիները, ուղեղի թաղանթներն են յենթակա արագ հիվանդացման, այնպես ել՝ շնորհիվ ծծկերի որդանիղմի քնքշության, անկատարության և արագ խոցելիության, շուտ հիվանդանում են նաև նրանց մարսողական ուղիների լորձաթաղանթները:

Ծծկերի որդանիղմի այդ ընդհանուր անատոմո—ֆիզիոլոգիկ հատկությունն առանձնապես նկատելի յե ծծկերի մարսողական ուղիների նկատմամբ: Այդ բացատրվում ե նրանով, վոր ծծկեր հասակում նրա մարսողական ուղիներն ունեն ուրույն, հասակին հատուկ առանձնահատկություններ: Այս շրջանում ծծկերը ամենախնտեսիվ աճն ե ունենում. նրա աճը մի տարում յեռապատկվում ե. յերեխայի հասակն առաջին տարում աճում ե 20—25 սանտիմետր: Այդպիսի բուռն աճը պահանջում ե մարսողության բուռն տեմպ, նյութերի փոխանակության ուժեղ թափ, մարսողական ուղիների լոճրաթաղանթների, նրանց վրա գտնվող գեղձերի լարված և ինտեսիվ աշխատանք, վորպեսզի որդանները և հյուսվածքներն արագ կառուցվեն, վորպեսզի ամբողջ որդանիղմի աճումը կանոնավոր լինի:

Այդ հասակում սննդի պահանջը շատ մեծ ե լինում: Մանդից մարսողության ուղիներում շինանյութեր են պատրաստվում որդանների ու հյուսվածքների կառուցման համար:

Վորքան ավելի փոքր ե մանուկը, այնքան ավելի մեծ ե նրա սննդի կալորիաների պահանջը: Այսպես՝ առաջին յերեք ամիսը չերեխան իր քաշի չուրաքանչյուր մեկ կիլոյի համար 130—110 կալորիայի պահանջ ունի, յերկրորդ յեռամսյակում՝ 120—90, յերրորդում՝ 110—80, չորրորդում՝ 90—70: Ուրեմն պարզ ե հետևյալը. վորքան ավելի փոքր ե չերեխան, այնքան ավելի մեծ ե նրա ստամոքսա—աղիքային արակտի աշխատանքը, այնքան ավելի ինտենսիվ ե սննդի յուրացման պրոցեսը, այնքան ավելի յե և քաջքայման պրոցեսը: Պարզ ե և այն, վոր յեթե մի որդան, մի հյուսվածք աշխատում ե մեծ լարումով, ապա նա ավելի հաճախ առիթներ ունի վնասվելու, խոցվելու, վորչափ նրա կյանքի կանոնավոր պայմանները խախտվում են, վորչափ ներկա դեպքում նրա սնուցման մեջ թերություններ, սխալներ են տեղի ունենում:

Այսպես ուրեմն, մի կողմից՝ ծծկերի անատոմո—ֆիզիոլոգիկ առանձնահատկությունները, մյուս կողմից՝ նրա բացառիկ աճը պատրաստի հող են ներկայացնում, վոր այդ հասակում մարսողության սննդաուլթյան խանգարումները դառնան հաճախակի յիրեվելյթ, վոր խիստ բնորոշ ե ծծկեր յերևիսայի ախտաբանության (պաթոլոգիա) համար:

ԼՈՒԾԻ ՆՇԱՆՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ԾԾԿԵՐՆԵՐԻ ՀԱՍՍԱԿՈՒՄ

Մարսողության և սնման խանգարումները՝ լուծը տեղի յե ունենում ամբողջ տարվա ընթացքում. լուծն ամառվա տաք ամիսներին առանձնապես զգալի չա-

փերի յե հասնում յեվ այդ պատճառով այդ հասակի լուծը ամառային լուծ ե կոչվում:

Լուծը ծծկեր հասակում կազմում ե ծծկերների հիվանդությունների 40 տոկոսը: Մահացութունն ամառային լուծից խոշոր ե. ընդհանուր առմամբ յերեքչորս մեռած ծծկերներից մեկը մահանում ե լուծից:

Այս թվերը բավական պերճախոս են և ցույց են տալիս, վոր չերեխաների մահացության զգալի մասն առաջանում ե լուծից: Այստեղից բխում ե այն հետևությունը, վոր չերեխաների մահացության դեմ պայքարելու համար նախ և առաջ պետք ե պայքարել նրանց մարսողության ուղիների խանգարումների դեմ:

Իսկ լուծի դեմ պայքարելու համար պետք ե ֆիջոցներ ձեռք առնել՝ նախ և առաջ լուծ առաջացնող պատճառները վերացնելու համար:

ԼՈՒԾԻ ՊԱՏՃԱՍՈՒՆԵՐԸ

Լուծի պատճառները բազմազան են: Նրանք կարող են լինել մեկ և ավելի, գլխավոր տեղը բռնում են սննդի հետ կապված պատճառները: Սննդի վորակն ու քանակը այս դեպքում ահապին դեր ե կատարում. խոշոր նշանակություն ունի այն, թե վորչափ համապատասխան սնունդ ե ստանում չերեխան, վորքան եներգիա և մարսողական ուղիների լարում ե նա պահանջում չերեխայից:

Կարևոր նշանակություն ունի և այն հանգամանքը, թե վարակված ե արդյոք սնունդը և ի՞նչ վարակով: Նմա ապիս նշանակություն ունի նաև այն վիճակը, վորի մեջ չերեխան գտնվում ե ներկա մոմեն-

տում: Պետք է հաշվի առնել այն, թե վորպիսի կազմը-
վածք ունի յերեխան, վորպիսի կոնստիտուցիա ունի,
արդյոք որդանիզմն ամուր և թե՛ թույլ, թուլացած չե՛
արդյոք նա նոր անցրած հիվանդություններից: Կամ
թե ի ծնե տկար չե՛ նա, թերասուն, փոքր դիմադրու-
ղականությամբ ոճտված:

Այնուհետև կարևոր է նշել և մի այլ հանգա-
մանք, վորի վերացումը կատարելապես մեր ձեռքին
է, կախված է միայն աշխատավոր մասսաների կուլ-
տուր—կանցարդային մակարդակից: Դա խնամքի թե-
րություններն են վորոնք ահագին բացասական դեր
են կատարում ծծկերների ամառային լուծի ծագման
ու զարգացման մեջ:

Վատ կամ թերի խնամքը կարող է լուծի իսկա-
կան պատճառ լինել և թուլացնել մահկան, քայքայել
նրա առողջությունը, նախատրամադրել ու նախապատ-
րաստել նրան զանազան հիվանդությունների համար:

Խնամքի հիշյալ թերությունների վրա անհրա-
ժեշտ է սրել ընթերցողի ուշադրությունը:

Վորոնք են այդ թերություններից գլխավորները:

Տաք հազուստն ամառվա ամիսներին գերջեր-
մացնում է յերեխային, իսկ գերջերմացումն առա-
ջացնում է նրա մեջ հիվանդագին կացություն, առաջ
է բերում մարսողական ուղիների լորձաթաղանթների
և մարսողական գեղձերի ֆունկցիաների խանգա-
րում—դեպրեսիա:

Բնակարանային անբավարար ողափոխությունն
ու մաքուր ոգի ոգտագործման բացակայությունը
նույնպես վատառողջ ազդեցություն են ունենում
ծծկեր յերեխայի վրա. յերեխան թուլանում է, նրա

ախորժակը կորչում է, ժրությունը պակասում, ժպիտը
մարում է:

Ամառային տոթը հասակավորների վրա էլ է
ազդում և ամենքս այդ պիտենք: Բայց մանուկների
վրա այդ ազդեցությունը չափապանց մեծ է:

Արևի կիզիչ ճառագայթները նրանց մեջ արա-
գորեն առաջացնում են գերջերմություն, վորից նրանց
մեջ կարող են առաջանալ, անգամ՝ ցնցումներ և լուծ:

Խնամքի թերությունների շարքին են պատկանում
նաև ջրային մանիպուլյացիաների սակավությունը,
շորի անմաքրությունը: Նրանք, ովքեր ամառացին
ամիսներին յերեխաներին չեն լողացնում, ջրով չեն
շիտում նրա մարմինը, նրան կեղտոտ շոր են հագցնում,
ապա նրանք անգլիոակցորին, անգիտարար վտանգում
են յերեխայի առողջությունը, վորովհետև այդ բոլոր
թերությունների հետևանքով նվազում է մարսեցնող
հյութերի արտադրությունը մարսողական տրակտի
գեղձերում, իսկ այդ պատճառ է դառնում այն բանի,
վոր որդանիզմի բշիջները կանոնավոր կերպով չեն
կարողանում յուրացնել սնունդը և այդպիսով լուծ է
առաջանում:

Առանձին հիշատակության արժանի յե մի այլ
թերություն, շատ մարդի՛ կարծում են՝ վոր փոքրիկ
յերեխային ջուր չպետք է տալ, վոր նա ջրի կարիք
չունի: Պետք է ասել, վոր դա մեր տխուր անցյալի
ժառանգությունն է, մի սխալ է և վնասակար սխալ:

Մանուկներն էլ մեզ նման ջրի կարիք ունեն:
Ջրի կարիք ունի նաև նորածինը: Չե՛ վոր նորածնի
և առհասարակ յերեխաների մեջ նյութերի փոխանա-
կությունն առանձնապես արագ է կատարվում, չե՛ վոր

յերեխան մեծերի նման ջուր և արտագատում յերեկամներով և մաշկի միջոցով: Յեզ անհ հեղուկի այդ պակասը, այդ ծարավը պիտք և հագեցնել ջրով, թեյով: Նորածինները հարավային յերկրներում, ինչպիսին և և Հայաստանը, տառապում են մի հիվանդությամբ, վորն անցողիկ ջերմ և կոչվում. յերեխան տոթ որերին ջերմում և. թավական և նրան ջուր խմացնել, վոր տաքությունն իջնի. բավական և նրան սխտեմատիկորեն ջուր տալ, վորպեսզի նա չտառապի «անցողիկ ջերմով»:

ԼՈՒԾԻ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ ԾԾԿԵՐՆԵՐԻ ՄԵՋ

Ծծկերները տառապում են գլխավորապես յերեք ձևի լուծով. հասարակ լուծ (հասարակ դիսպեպսիա), թունավոր լուծ (տոքսիկ դիսպեպսիա), վորը հալտնի և նաև հին անուկներով ստամոքսի և աղիքների կատառ, մանկական խոլերա, կամ խոլերինա և աբսոթարախային լուծ (դիզենտերիա, կոլիտ):

Այն բոլոր ֆակտորները, վորոնք հիշեցվեցին վերևում, այն և՛ անկանոն սնունդ, վարակում, խնամքի թերություն, կոնստիտուցիայի առանձնահատկություններ, կարող են առանձին-առանձին կամ զուգորդված ձևով—սնունդ և վարակում, սնունդ և կոնստիտուցիա — այս կամ այն տեսակի լուծ առաջացնել:

ՀԱՍՍՐԱԿ ԼՈՒԾ (ՀԱՍՍՐԱԿ ԴԻՍՊԵՊՍԻԱ)

Այս հիվանդությունն առաջանում և կամ հանկարծակի, կամ հետզհետե: Ուտելուց հետո յերեխան փսխում և Վորոշ յերեխաներ հաճախ են փսխում:

մյուսները մերթ ընդ մերթ. կումը տիպիկ, դիսպեպսիկ և, որական 6—10 անգամ:

Կղանքը լինում և ջրիկ, կանաչ գույնի, թթու հոտով, թթու սեպիալով և լորձ և պարունակում: Այնուհետև նկատվում և սաստիկ գաղարտագրութուն, փորը դուռում և. յերեխան անհանգիստ և, հաճախ և լալիս, շուտ-շուտ արթնանում և: Բայց ընդհանուր վիճակը համարյա անփոփոխ և. գիտակցությունը պայծառ և, հայացքը՝ պարզ, կենդանի, շրջապատով հետաքրքրվում և. յեթե յերեխայի հետ խաղում են՝ նա զբաղվում և:

Քաշը տատանվում և, կարող և պակասել, լեզվի վրա կաթնախտ կարող և լինել, վորովայնը քիչ փքված, շոշափելիա՝ ցավ և զգում:

Սովորաբար հասարակ լուծը, դիսպեպսիան բարձր թաց և լինում, բավական և դիետա նշանակել (մանավանդ միայն մայրական կտթով սնվողին), հանգիստ տալ մարտոզական տրակտին, նվազեցնելով կաթի քանակը և ջուր տալ հաճախակի, վորպեսզի կարճ ժամանակից հետո մանուկը կազդուրվի և իր առողջ տեսքն ընդունի՝ ցավերն անհետանան, գազերը պակասեն, կզումը սկսի կանոնավորվել և կղանքի գույնը կանաչից փոփոխվի վոսկեգույնի:

Ուրիշ բան և, յերը հիվանդն արհեստականորեն սնվող և, յերը նա զուրկ և այնպիսի հարազատ և անբասիթ սննդից, վորպիսին կնոջ կաթն և, վորը յերեխային և սնուցում և և զինում պաշտպանողական նյութերով հանգեպ զանազան ինֆեկցիաների, հիվանդությունների: Այս դեպքում դրությունն ավելի լուրջ

և, վորովհետև յերեխան թերասուն և լինում, քաշը շատ պակաս, ուրեմն և ուժերը թուլը:

Այսպիսի մանկան վրա սովորարար հասարակ լուծը անհամեմատ ավելի մեծ ազդեցութիւն և ունենում: Թեև հասարակ լուծն ընդհանրապես բարենպաստ վախճան և ունենում, սակայն նա վորոշ դեպքերում, մանավանդ արհեստականորեն սնվողներին մոտ կարող և փոխանցվել ավելի ծանր տեսակի, թունավոր լուծի:

ԹՈՒՆԱՎՈՐ ԼՈՒԾ (սնփիկ դիսպեպսիա)

Ամենանախնական նշաններն են փոխումն ու լուծը: Յերեխան փոխում և վոչ միայն ուտելուց, խմիչուց հետո, այլ անոթի ժամանակ. յերեխան այս դեպքում շարունակ կամ շատ հաճախ վորձկում և:

Կզուլն սկզբում լինում և այնպես, ինչպես հասարակ լուծի ժամանակ, բայց հետո հանկարծ դառնում և հաճախակի, որական մինչև 20—30 անգամ, կղանքն էլ լինում և ջրիկ, դեղնա-կանաչավուն, լորձախառն:

Հաճախակի կզուլը շուտով ջրազրկում և առաջ բերում, յերեխայի քաշը սաստիկ պակասում և, յերբեմն 2—3 որում կորցնում և մինչև 2000 գրամ: Յերեխայի մաշկը չորանում և, ճկունութիւնը կորցնում, կնճռոտվում և, ներս ցցվում, մկանները ձգվում են. ծանր դեպքերում մաշկը պնդանում և. յեթե մաշկը սեղմում են, ապա յերկար ժամանակ սեղմած տեղում փոս և մնում:

Կարևորագույն նշանները ներվային սիստեմի կողմից են, յերեխայի հոգեկան աշխարհում. հիվանդի գիտակցութիւնը յերբեմն մթազնում և, կամ միշտ

մթազնած և լինում, յերեխան չի հետաքրքրվում իր սովորական շրջապատով. հայացքը պարզ է, հառած և հեռուն, քիչ հետո գիտակցութիւնը կորչում և. յերեխան վոչ վոքի չի ճանաչում, վոչինչ չի նկատում. գեմքը նման և դիմակի, քիթը սրվում և, աչքերը փոս են ընկնում. մաշկը հոգի գուլն և ստանում. յերեխան անշարժ ընկած և:

Յերբեմն լինում են ակամա շարժումներ՝ մատների, լեզվի, ծամիչ մկանների, այնուհետև ջրածուլութիւններ են նկատվում: Շնչառութիւնը խորն և, առանց ընդհատումների. Պուլսն արագ և, սրտի տոները՝ թուլ. առաջին տոնը յերբեմն անհետանում և: Մայրանգամները սառում են և մանիշակի գուլն ունեն:

Հաճախ տաքութիւնը բարձրանում և մինչև 40 աստիճանի: Արցունը թանձրանում և, շաքարը շատանում, մեղր պակասում, յերբեմն չքանում և սպիտու շաքար և պարունակում:

ԱՐՅՈՒՆԱԼՈՒԾ (կոլիս, դիզենտերիա)

Կարևորագույն ախտանիշը կզուլն և, վորը շատ հաճախակի տեղի յե ունենում մինչև 30 և ավելի անգամ: Նքոցներ են նկատվում, կղանքի մեջ մեծ քանակութիւնը լորձ և լինում: Յերբեմն լորձի հետ նկատվում և արյան կետերով կամ շերտերով խառն թարախ:

Յերբեմն նկատվում և բարձր տաքութիւն և թունավորման նշաններ, գիտակցութիւն աստիճանական փոփոխութիւններ՝ սկսած թեթև մթազնումից մինչև կատարյալ վերացում, քաշի դդալի պակասում, արտահայտված դժգունութիւն, պուլսի անկում, ծայր ան-

գամները սառնութիւն, վորովայնացավեր՝ նոսրացաներով, ախորժակի վատացում:

Ընթացքը տարբեր է լինում, նայած թե ինչ հարուցիչի հետ գործ ունենք. դիզենտերիական ամլորայի, թե պարատիֆային բացիլի, թե դիզենտերիկ մանրէներէ: Հիվանդութեան տեւողութիւնն էլ տարբեր է լինում. մի քանի օրից մինչև 3—4 շաբաթ: Լուծը յերբեմն յերկարածիգ (քրոնիկ) ձև է ընդունում, մերթ անցնում է, մերթ վերսկսվում:

Արցունալուծի ժամանակ բորբոքումները տեղի յե ունենում հաստ աղիքներում: Հաստ աղիքներէ բորբոքումները միշտ ընդունակ են կրկնվելու, սեցեզիվ տալու: Այդ կրկնումները տեղի յին ունենում տարեց-տարի, սովորաբար ամառվա ամիսներին:

ԻՆՉՊԵՍ ԿԱՆԽԵԼ ԼՈՒԾԸ

Լուծի դեմ կարելի յե պայքարել, այդ հիվանդութիւնը կարելի յե կանխել:

Այդ ապացուցում են վիճակագրական տվյալները. այնտեղ, վորտեղ, ծծկեր յերեխայի մահացութիւնը մեծ յե, սամոքսա-աղիքային հիվանդութիւններն առաջնակարգ դեր չեն խաղում, այնտեղ մահացութեան ֆակտորների թվում առաջին տեղը գրավում է յերեխայի բնածին թուլութիւնը: Յեվ ընդհակառակը. այնտեղ, ուր մանկութեան պահպանութեան գծով պանաչափ պալքար է մղվում յերեխաների համար առողջ կենցաղ ստեղծելու, մահացութիւնը մարտդական ուղիների հիվանդութիւններից տարեց-տարի պակասում է:

Լինինգրադի օրինակն այդ տեսակետից ցայտուն է և ուսանելի:

Լինինգրադում ընդհանուր մահացութիւնը նախապատերազմայն շրջանում յեղել է 24, 8⁰/₁₀,

1920 թ. 20, 4

1921 թ. 17, 3

19 2 թ. 22, 8

1923 թ. 13, 8

Մահացութեան տոկոսն ըստ առանձին հիվանդութիւնների հետեյալ պատկերն է ներկայացնում.

S a r ի ն ե r

1911—13 թ. 20 թ. 21 թ. 23 թ.

Սամոքսա-աղիքա-

յին հիվանդութիւններ 84,6 56,4 37,4 28,8

Շնչական ուղին. հիվ. 50,0 31,9 29,6 28,8

Բնածին թուլութիւն 53,5 73,1 68,0 48,1

Մնացած հիվանդութիւն. 22,8 21 15 16,3

ԻՆՉՊԵՍ ԿԱՆԽԵԼ ԾԾԿԵՐՆԵՐԻ ԼՈՒԾԸ

Վերոնք են այն միջոցները, վորոնցով մենք կարող ենք կանխել ծծկերների լուծը, վորոնցով կարող ենք նվազագոյն չափերի հասցնել այն:

Դրանք այն գիտական նվաճումներն են, վոր ձեռք է բերել մարդկային ստեղծագործ ու հետախուզող միտքը յերեխայի առողջապահութեան բնագավառում:

Այդ նվաճումներից կարևորագոյնն այն բարձր գնահատականն է, վոր գիտութիւնը տալիս է կնոջ կաթին իրրե լավագոյն սննդի:

Կնոջ կաթն իր քիմիական կազմութեամբ ամենահարազատ և ամենահարմար սնունդն է յերեխայի համար: Մոր կաթը մարսելու համար չերեխայի մարսողական ուղիներէջ պահանջվում է ամենաթեթև աշխատանքը: Նա դերժ է վարակից, ստերջ է, մի առավելութեամբ, վորից զուրկ է կենդանիներէ կաթը: Բացի դրանից կնոջ կաթն իր մեջ պարունակում է մի շարք կենսաբանական նյութեր, վոր մշակել է մայրը և միշտ ել ունի իր արջան մեջ: Այդ նյութերը ուժեղացնում են մանկան դիմադրական ուժը հանդեպ զանազան վարակներէ, նրան պահում են աշտուշթ, կենսախինդ, զվարթ, թովտուն: Այլ կենդանիների կաթի մեջ այդ նյութերը վոչնչանում են, չերը կաթը յեփում են, իսկ յեթե չեն ել վոչնչանում, ապա նրանք հարազատ չեն:

Այս բոլորից հետո պարզ է, վոր ծծկեր յերեխային կնոջ կաթով սնուցելն ամենագլխավոր, հիմնական միջոցն է, վորը ապահովում է նրան ամառային շուժից: Այդ տեսակետից մեր մանկական կոնսուլտացիաների առաջնագուցն խնդիրը պետք է լինի ամենորայ պրոպագանդ մղել, վոր մայրերը ամենալին լրջութեամբ հասկանան կնոջ կաթի նշանակութեամբ մանկան առողջութեան համար և լինեն պարտաճանաչ թե իրենց մանկան և թե պետութեան առաջ:

Լուծի դեմ ունեցած կնոջ կաթի կանխարգելիչ ազդեցութեանից ինքնին բղխում են մի շարք հետեւութեաններ:

Սրաջին՝ զարնան վերջին կամ ամառվա սկզբին ծծից չկտրել յերեխային, վորովհետև ամառվա ամիսները ծծկերի համար ամենավտանգավոր շրջանն է,

1-369894

մանուկը զրկվում է իրեն հարազատ, իրեն սնող և զինող սննդից և սնվում է արհեստական ստարածիչ սննդով, վորի յուրացման համար նրա մարսողական ուղիներն ավելի լարված աշխատանք են կադարում: Ինչ խոսք, վոր ամառվա ամիսներին ծծից կտրելը մեծապես վտանգում է անպաշտպան մանկան:

Պետք է մի անգամ ընդմիջտ թողնել այն վնասալար միտքը՝ վորը, մնացել է մեզ կապիտալիստական կուլտուրայից. «վտանգավոր է ինն ամսից, մի տարուց հետո յերեխային ծիծ տալ». պետք է ասել, վոր դա դիտական անհեթեթութեամբ է. յերը 9 ամիսը, մի տարին լրանում է զարնան կամ ամառվա ամիսներին, պետք է շարունակել ծիծը մինչև աշնան զովը, մինչև ամառային վտանգավոր սեզոնի վերջը: Իսկ ինչ անել, յեթե մայրը ծիծ չունի:

Վորտեղից կնոջ կաթ հայթայթել զոնե ամառվա ամիսների համար, յեթե այդ կաթը կանխիչ միջոց է ամառային լուծի դեմ:

Կուլտուրան միջոց է ստեղծել և այդպիսի դեպքերի համար. դա կնոջ կաթի հավաքակայաններն է: Ամերիկան ունի այդպիսի հավաքակայանների հարուստ ցանց: Գիտակից ամերիկուհին և իր մանկանն է սնում և մնացած կաթը տալիս է պետական կաթի կայաններին: Յուրաքանչյուր առողջ մայր կարող է կաթ արտադրել վոչ միայն իր մանկան, այլև յերկու յերեխայի համար: Այդ ցուց են տալիս կատարված դիտողութեանները: Ուրեմն, յեթե մեր մայրերը ցանկանան լինել որինակելի խորհրդային քաղաքացուհիներ, այն ժամանակ կաթնակայանը կարող է ամբողջ ահազին քանակութեամբ կնոջ կաթ:

Յեթե անցնենք մեր խորհրդային կուլտուրական
ձեռքադաքնները, այնտեղ կտեսնենք մի շարք կաթի
հավաքակալայաններ, հիմնարկուկուլուններ, վորոնց պե-
տական նշանակուկուլունը շատ մեծ ե:

Մինչև հիմա Հայաստանի մայրաքաղաքը — ել չեմ
խոսում ուրիշ քաղաքների մասին — դեռ չի կազմակեր-
պել այդպիսի կաթնային բաղա: Անհրաժեշտ ե, վոր մեր
մայրերն ու հայրերը պահանջ դնեն համապատասխան
մարմինների առաջ կաթնա-հավաքակալայան կազմա-
կերպելու գոնե առաջին հերթին Յերևանում:

Ծծկեր յերեխաների սնուցման համար, բացի
կնոջ կաթից, վորն ամենակարևորն ե, կան մի շարք
այլ սննդանյութեր, վորոնցով կարելի չե հավելյալ
կերպով սնել յերեխային:

Այդ ուղղությամբ մեզ մոտ, կլիմայական պայ-
մաններում անպայմանորեն հանձնարարելի յե հետև-
յալը՝ տաք յեղանակներին պետք ե բոլորովին դս-
դարեցնել կովի կաթն իբրև հավելյալ սնունդ տալը:
Պետք ե կովի կաթը փոխարինել մածունով, կաթնա-
պուրն ել սպասով:

Այդ տեսակետից գիտությունը գալիս ե հաս-
տատելու ե ամրապնդելու ժողովրդական դարավոր
փորձի արդյունքը — մածունն ու սպասը իբրև թթու
կենսամթերքներ:

Բացի այդ, պետք ե խուսափել մինչև աշնանային
մրգերի հասնելը՝ ծծկերին զարնանային մրգեր՝ ծի-
րան, թուփ, վարունգ տալուց:

Ծծկեր յերեխայի հավելյալ սննդի հետ կապված
մյուս հարցերի շուրջը պետք ե խորհրդակցել կոն-
սուլտացիայի բժիշկների հետ:

Այնուհետև ծծկեր յերեխային պետք ե տրվի նուե
ջուր, թեյ: Ծծկերն ել ե ծարավ զգում: Այդ ծարավը
պետք ե պլանաչափ կերպով հագեցնել, շուր տալ
նրան, յերբ ե ինչքան նա ցանկանում ե: Դանի վոր
ծծկեր յերեխաների մեջ նյութերի փոխանակուկուլունն
անհամեմատ ավելի արագ ե ընթանում, ուստի ե ջրի
կապր նյութերի փոխանակուկուլյան հետ մեծ ե չեղ
կարելվոր:

Պետք ե յերեխային զով պահել, մաքուր ոգում,
սովբում, վորովհետև կիզիչ արևը նրան գերջերմաց-
նում ե: Գերջերմացում ե նրան ե տաք հագուստը:

Գերջերմացումը ճնշում ե ծծկեր յերեխային,
թուլացնում նրան ե նրա մարտդական ուղիների
Ֆունկցիան, ե հետևարար, նախապատրաստում ե
նրան հիվանդանալու:

Ահագին կազդուրիչ ե թարմացնող ազդեցու-
թյուն ունեն ջրային շփումները, լողացնելը: Դրանց
շնորհիվ մաշկը մաքրվում ե, գլուբրանում նրա Ֆունկ-
ցիան — թունավոր, անպետք նյութերի արտադրումը-
ջրային շփումն յերեխային թարմացնում, աշխուժ ե
գարձնում: Մեր վերն ասածներից պարզ ե վոր
ամառային լուծը մեծ վտանգ ե ներկայացնում ծծկերի
համար: Հետևապես այդ լուծի դեմ պետք ե ե կարելի
յե մաքառել:

Գիտական նվաճումները հետևյալ մաքառման
միջոցներն են առաջադրել:

Ծծկերների հպար հարադատ սնունդ ե կնոջ
կաթը, վորը ե սնունդ ե ե զենք զանազան վարակ-
ների դեմ կովելու համար:

Մանկուկուլյան պահպանության հերթական խըն-

դիրն ե՛ կազմակերպել մեծաթիվ բնակչութեան վայրերում կնոջ կաթի հավաքակալաններ, նկատի ունենալով այն, վոր կնոջ կաթը լավագուցն կանխարդելիչ միջոցն ե ամառային լուծի դեմ:

Մեր կլիմայական պայմաններում տաք ամիսներին կովի կաթը իբրև հավելյալ սնունդ պետք ե արդելել, վորովհետեւ այդ կաթն ամենից ավելի հեշտ վարակվող, կազմալուծվող սննդանյութն ե:

Կաթը պետք ե փոխարինել բրնձի չեփուկով, 5 ամսականից մեծ ծծկերների համար՝ մածուենով՝ խիկ կաթնապուրը՝ սպասով:

Գարնանային պտուղներ՝ ծիրան, թուխ, չափտի տալ ծծկերներին: Նմանապես պետք ե խուսափել դերջերմությունից. պետք ե յերեխային թեթև հագցընել, արեվի տակ չպահել, այլ պահել հով ստվերում, բաց ողում:

Ծծկերին պետք ե ջուր տալ:

Մաշկն առանձնապես պետք ե լավ խնամել ջրային շփումներով, վաննաներով:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

	Եջ
1. Ինչո՞ւ յեն ծծկեր յերեխաները հաճախ հիվանդանում	3
2. Ինչո՞ւ յեն ծծկեր յերեխաներն առանձնապես յենթակա լուծի	5
3. Լուծի նշանակությունը ծծկերների հասակում	6
4. Լուծի պատճառները	7
5. Լուծի տեսակները ծծկերների մեջ	10
6. Հասարակ լուծ	10
7. Թունավոր լուծ	12
8. Արյունալուծ կամ դիդենտերիա	13
9. Ի՞նչպես կանխել ծծկերների լուծը	14
10. Ի՞նչպես կանխել լուծը	15

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0977658

4 500
1960 35 400.

5

1

3698

Проф. Габриелян
**Как беречь грудного ребенка от
поноса**

Гиз ССР Армении, Ереван, 1937 г.